

Рецензії

УДК 271.4-773(477.86)

DOI <https://doi.org/10.52761/3041-1777.2025.20.21>

ДОБРИЙ ПРИКЛАД НОВІТНЬОГО ІСТОРІОПИСАННЯ ОДНІЄЇ ПАРАФІЇ УГКЦ: РЕЦЕНЗІЯ НА МОНОГРАФІЮ О. Д-РА ВІТАЛІЯ КОЗАКА «МОНАСТИРСЬКА ЦЕРКВА. ДО ІСТОРІЇ ДАВНЬОЇ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ПАРАФІЇ» (ТЕРНОПІЛЬ: ДЖУРА, 2025. 232 С.)

Руслан ДЕЛЯТИНСЬКИЙ

*кандидат історичних наук, доцент,
завідувач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін, перший заступник
директора і науковий співробітник Науково-дослідного інституту історії
Церкви*

*ПЗВО «Івано-Франківська академія Івана Золотоустого»,
вул. Софрона Мудрого, 22, м. Івано-Франківськ, 76019, Україна
e-mail: r.deliatynskyi@ukr.net
ORCID: [0000-0002-6020-7666](https://orcid.org/0000-0002-6020-7666)*

Бібліографічний опис статті: Делятинський Р. (2025). Добрий приклад новітнього історіописання однієї парафії УГКЦ: рецензія на монографію о. д-ра Віталія Козака «Монастирська церква. До історії давньої тернопільської парафії» (Тернопіль: Джура, 2025. 232 с.). *Добрий Пастир: науковий вісник Івано-Франківської академії Івана Золотоустого. Богослов'я. Філософія. Історія. 20*, 280–286. <https://doi.org/10.52761/3041-1777.2025.20.21>

Ruslan DELIATYNSKYI

*Candidate of Historical Sciences, Docent,
Head of the Department of Social and Humanitarian Disciplines, First Deputy
Director and Research Fellow of the Research Institute of Church History,
PHEI «Ivano-Frankivsk Academy of Ivan Zolotoustyj»,
Sofron Mudryy str., 22, 76019, Ivano-Frankivsk, Ukraine
e-mail: r.deliatynskyi@ukr.net
ORCID: [0000-0002-6020-7666](https://orcid.org/0000-0002-6020-7666)*

A GOOD EXAMPLE OF THE LATEST HISTORIOLOGY OF A UGCC PARISH: REVIEW OF THE MONOGRAPH BY FATHER DR. VITALIY KOZAK “MONASTY CHURCH. TO THE HISTORY OF THE ANCIENT TERNOPIIL PARISH” (TERNOPIIL: DZHURA, 2025. 232 P.)

В лютому 2025 р. Володимир Мороз, кандидат історичних наук, доцент кафедри соціально-гуманітарних наук Приватного закладу вищої освіти

«Тернопільська Богословська Академія Імені Патріарха Йосифа Сліпого» та науковий співробітник Інституту історії Церкви Українського Католицького університету, запропонував на рецензування рукопис монографії викладача цього ж закладу та синкела у справах розвитку Тернопільсько-Зборівської архієпархії УГКЦ доктора історії о. Віталія Козака «Монастирська церква. До історії давньої тернопільської парафії». Книга одразу ж викликала у мене значний інтерес, оскільки навіть при побіжному перегляді було помітно, що написана фахово на основі ґрунтовного аналізу значної кількості джерел та історіографії. Відтак, 15 лютого 2025 р., ще до публікації монографії у видавництві «Джура», рецензія була підготовлена та подана до Вченої ради ПЗВО «Тернопільська Богословська Академія Імені Патріарха Йосифа Сліпого»¹ для рекомендації книги до друку. Сьогодні ж пропонуємо наш погляд на видану монографію на розгляд фахових істориків і всіх зацікавлених історією Церкви читачів.

Сьогодні, аналізуючи українську вітчизняну історіографію першої чверті ХХІ століття, присвячену історії християнства і Церкви в Україні, приємно констатувати значний зріст інтересу до різноманітних проблемно-тематичних напрямів її дослідження: у загально-хронологічному плані – від проблем християнізації до сучасного стану релігійності населення України, у проблемному аспекті – від загального історичного нарису Української Греко-Католицької Церкви до ґрунтовного висвітлення її окремих періодів (як-от Берестейської унії, участі духовенства в українському національному русі ХІХ – першої половині ХХ століть, насильній ліквідації УГКЦ, періоду її підпілля та відродження) та визначних постатей (як митрополити Йосиф Вельямин Рутський і Андрей Шептицький, блаженні новомученики УГКЦ ХХ століття тощо)².

У цьому контексті особливої уваги та популярності серед істориків, релігієзнавців і богословів поступово набуває інший проблемно-тематичний

¹ ПЗВО «Тернопільська Богословська Академія Імені Патріарха Йосифа Сліпого» була заснована 16 серпня 2022 р. на основі Наказу №270/2022 Архiepіскопа та Митрополита Тернопільсько-Зборівської архієпархії Василя Семенюка, а вже 26 квітня 2024 р. здобула державні ліцензії на підготовку здобувачів вищої освіти за ОПП «Богослов'я» спеціальності 041 «Богослов'я» за першим (бакалаврським) і другим (магістерським) рівнями вищої освіти (детальніше див.: Приватний заклад вищої освіти «Тернопільська Богословська Академія Імені Патріарха Йосифа Сліпого». *СДЕБО*. URL: <https://registry.edbo.gov.ua/university/6681/> (дата звернення: 20.11.2025); *Історія. Тернопільська Богословська Академія*. URL: <https://tba.in.ua/osvita/zasnovnyk-2> (дата звернення: 20.11.2025)). Однак наразі, на жаль, перебуває в стані припинення діяльності (див.: ПЗВО «Тернопільська Богословська Академія Імені Патріарха Йосифа Сліпого». *You-Control*. URL: https://youcontrol.com.ua/catalog/company_details/44785018/).

² Див., наприклад: Марчук В. Церква, духовність, нація: Українська греко-католицька церква в суспільному житті України ХХ ст. / Прикарпатський університет ім. В. Стефаника. [2-ге вид.]. Івано-Франківськ: Плай, 2016. 464 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Marchuk_Vasyl_Vasylovych/Tserkva_dukhovnist_natsiia/; Нариси історії Української Греко-Католицької Церкви: в 2-ох томах. Т. 1 / за загальною редакцією М. Вегеша; авторський колектив: М. М. Вегеш, Н. М. Концур-Карабінович, В. В. Марчук, М. М. Палінчак; передмова В. В. Гудзя, О. М. Ситника. Ужгород, 2022. 392 с. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/40542/1/Нариси%20історії%20УГКЦ.%20Т.%201.pdf>; Нариси історії Української Греко-Католицької Церкви: в 2-ох томах. Т. 2 / за загальною редакцією М. Вегеша; авторський колектив: М. М. Вегеш, Н. М. Концур-Карабінович, В. В. Марчук, М. М. Палінчак; передмова В. В. Гудзя, О. М. Ситника. Ужгород, 2022. 392 с. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/40546/1/Нариси%20історії%20УГКЦ%20Т.%202.pdf>.

напрямок, який може і повинен мати міждисциплінарний характер, – це реконструкція історії Церкви у історико-географічному, адміністративно-територіальному розрізі (єпархії, деканати, парафії) та хронологічній послідовності, з прискіпливим аналізом різних за родово-видовою ознакою історичних джерел, за допомогою яких можна відкрити «нові пласти» соціальної, політичної, культурної та релігійної історії українського народу. Активізація наукових досліджень історичного розвитку окремих церковних регіонів (наприклад, Львівської, Перемишльської, Станіславівської єпархій УГКЦ³, а також окремих єпархій Православної та Римо-Католицької Церков в Україні⁴), яка спостерігається упродовж 1990-х – 2020-х років, дозволила винести на порядок денний питання про регіональну специфіку процесів націєтворення, з'ясувати особливості співвідношення національної та релігійної самоідентифікації українців, окреслити відношення Церкви, конкретних її представників (єрархів, священників) до українського національного руху, показати внесок Церкви у культурну спадщину української нації. Відтак стає більш зрозумілою постійна (хоча й наразі дещо епізодична) увага до проблем

³ Одним із прикладів є дисертаційні дослідження історії єпархій УГКЦ, наприклад: Кметь В. Ф. Львівська єпархія у XVI – на початку XVII століття: Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук; спеціальність 07.00.01 – Історія України / Львівський національний ун-т ім. І. Франка. Львів, 2001. 182 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Kmet_Vasyl/Lvivska_jeпаркhiia_u_XVI_-_na_pochatku_XVII_stolittia/; Андрухів І., Лисенко О., Пилипів І. Станіславська (Івано-Франківська) єпархія УГКЦ крізь призму століть: історико-релігійний аспект. Наукова монографія. Івано-Франківськ; Надвірна: ЗАТ «Надвірнянська друкарня», 2010. 500 с.; Горан Т. А. Перемишльська єпархія Греко-католицької церкви в українському національному русі Галичини (1919–1939 рр.). Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук; спеціальність 07.00.01 – історія України / ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника». Івано-Франківськ, 2017. 282 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Horan_Tetiana/Peremyslska_jeпаркhiia_Hreko-katolytskoi_tserkvy_v_ukrainskomu_natsionalnomu_rusi_Halychyny_1919193/; Говгера В., о. Організаційна структура Львівської єпархії XVIII ст. (1700–1772). Львів: Тріада плюс, 2014. 1168 с. URL: <https://bibliotekanauki.pl/articles/490030.pdf>; Гавриш І. В. Станіславівська єпархія Української греко-католицької церкви у період підпілля (1946–1989 рр.): Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук; спеціальність 07.00.01 – «Історія України» / Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. Івано-Франківськ, 2017. 270 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Havrysh_Ivanna/Stanyslavivska_jeпаркhiia_Ukrainskoi_hreko-katolytskoi_tserkvy_u_period_pidpillia_19461989_rr/; Делятинський Р. І. Станіславівська єпархія Греко-Католицької Церкви в суспільному житті Галичини (1885–1946 рр.): Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук; спеціальність 07.00.01 – «Історія України». Івано-Франківськ, 2017. 390 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Deliatynskiy_Ruslan/Stanyslavivska_jeпаркhiia_Hreko-Katolytskoi_Tserkvy_v_suspilnomu_zhytti_Halychyny_18851946_rr/.

⁴ Див., наприклад: Івашко Р. В. Львівська латинська архідієцезія в унійних процесах зі східним християнством у 1410-х – 1460-х роках: Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії; спеціальність 032 – історія та археологія / Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2022. 216 с.; Ластовський В. В. Переяславсько-Бориспільська єпархія у XVIII ст.: Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук; спеціальність 07.00.01. – Історія України. Київ, 1998. 18 с.; Тригуб О. П. Історія Херсонської єпархії (1775-1918): Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук; спеціальність 07.00.01 – Історія України / Національний ун-т Києво-Могилянська академія, Миколаївська філія. Миколаїв, 2000. 242 с.; Шостак І. В. Луцько-Житомирська римо-католицька дієцезія наприкінці XVIII – у першій половині XIX століття: Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук; спеціальність 07.00.01 – Історія України. Львів, 2004. 20 с.; Лагодич М. М. Специфіка функціонування структур Української Греко-Католицької Церкви та Руської Православної Церкви в умовах радянської моделі державно-церковних відносин (1945-1965 рр.): Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук; спеціальність 09.00.01 – Релігієзнавство. Острог, 2014. 20 с.

локальної історії організаційних структур Церкви⁵, репрезентована, зокрема, працями Ігоря Скочиляса⁶, Ярослава Стоцького⁷, Тараса Бублика⁸, Світлани Гуркіної⁹, Юрія Стецика¹⁰, Олега Єгрешія¹¹ та багатьох інших сучасних дослідників. Водночас можемо констатувати певний «пасторально-практичний» інтерес із боку Церкви щодо продовження подібного роду досліджень, відображений, наприклад, у виданні сучасних «Шематизмів...» окремих епархій / архієпархій / екзархатів УГКЦ (зокрема, Тернопільсько-Зборівської, Бучацької, Івано-Франківської, Коломийсько-Чернівецької, Сокальсько-Жовківської тощо¹²).

⁵ Для розуміння значних перспектив розробка цієї проблематики варто звернути увагу на масштаби розвитку УГКЦ див.: Єпархії та екзархати Української Греко-Католицької Церкви. *Українська Греко-Католицька Церква*. URL: <https://ugcc.ua/eparchies/> (дата звернення: 01.09.2024); Немет Т. М. Нещодавні структурні зміни в Українській Греко-Католицькій Церкві (2011–2016): прогрес, проблеми та питання без відповіді, пов'язані із створенням нових митрополій. *Наукові записки УКУ. Серія: Богослов'я*. 2016. Ч. VIII. Вип. 3. С. 211–230. URL: <https://nz-theology.ucu.edu.ua/editions/vypusk-3/rozvytok-struktur-ugkts-v-ostannomu-desyatylitti/>; Стоцький Я. Методологія досліджень комплексної історії епархій та монастирів УГКЦ на сучасному етапі. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка. Серія: Історія*. 2014. Вип. 1. Ч. 3. С. 221–226. URL: http://catalog.library.tnpu.edu.ua/naukovi_zapisku/hystory/2014_1_3.pdf.

⁶ Див., зокрема: Скочиляс Іг. Галицька (Львівська) єпархія XII – XVIII століть: організаційна структура та правовий статус. Львів: Вид-во УКУ, 2010. XXIV+832 с. https://chtyvo.org.ua/authors/Skochylias_Ihor/Halytska_Lvivska_ieparkhiia_XII_-_XVIII_st/; Скочиляс Іг. «Дар любові»: куніче (катедра) у Київській митрополії XIII–XVIII століть. Львів: Вид-во УКУ, 2013. 160 с.

⁷ Стоцький Я. Історичні аспекти відновлення, реорганізації та структурування православних і католицьких церков у 1988–1999 роках. *Київська Церква*. 1999. № 2-3. С. 44–57.

⁸ Бублик Т. Т. Українська Греко-Католицька Церква в контексті державно-церковних відносин та міжконфесійних відносин в Україні (1985–1991): Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук; спеціальність 09.00.01 – Релігієзнавство. Острог, 2014. 20 с.

⁹ Наприклад: Гуркіна С. До питання про церковний провід Греко-Католицької Церкви у 1945–1989 роках. *«Катакомбна церква» (Обадицятеліття виходу Української греко-католицької церкви з підпілля присвячується): статті і матеріали* / ред. кол. З. Білик, Я. Дашкевич, О. Киричук, Л. Моравська, М. Омельчук, І. Орлевич, І. Паславський, О. Сидор. Львів: Вид-во Львівського музею історії релігії «Логос», 2009. С. 56–59.

¹⁰ Стецик Ю. О. Чернецтво Святопокровської провінції ЧСВВ (1739 – 1783 рр.): просопографічне дослідження : Монографія. Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2018. 472 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Stetsyk_Yurii/Chemetstvo_Sviatopokrovskoi_provintsii_ChSVV_1739_1783_r_prosop_ohrafichne_doslidzhennia/.

¹¹ Єгрешій О. Єпископ Григорій Хомишин: портрет релігійно-церковного і громадсько-політичного діяча. Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2006. 168 с. URL: <http://lib.pnu.edu.ua:8080/handle/123456789/6020>.

¹² Див., наприклад: Бучацька єпархія УГКЦ. Парафії, монастирі, храми. Шематизм / ред. Я. Стоцький. Тернопіль: ТОВ «Новий колір», 2014. 400 с.; Самбірсько-Дрогобицька Єпархія УГКЦ: історичні віхи та духовні скарби. 25-літньому ювілею присвячується (1993–2018) / упоряд. о. Роман Андрійовський. Видавництво Дрогобицької духовної семінарії, 2018. 136 с. + 12 кол. вкл.; Сокальсько-Жовківська єпархія УГКЦ. Життя і служіння / автор ідеї та гол. ред. владика Михаїл Колтун; керівник проекту П. Мелень; упорядники: Т. Мандюк, д-н Р. Грица; ред.кол.: В. Коткевич, Я. Малиш, М. Ткачів та ін. Львів: Манускрипт, 2010. 384 с.; Тернопільсько-Зборівська архієпархія УГКЦ. Парафії, монастирі, храми. Шематизм / ред. Я. Стоцький. Тернопіль: ТОВ «Новий колір», 2014. 520 с.; Українська Католицька Єпархія в Стемфорді (1958–2008). 50 років служіння. Пропам'ятна книга з нагоди золотого ювілею. The Ukrainian Catholic Eparchy of Stamford (1958–2008). 50 Years of Service. A Commemorative Publication on the Occasion of its Golden Jubilee [двомовне українсько-англійське видання] / ювілейний комітет: владика Павло Хомницький ЧСВВ, о. І. Міджак, о. Б. Данило та ін.; ред. і упоряд. Л. К. Волинець, укр. ред. О. Шараварник; англ. ред. Р. Ляброс. Стемфорд, Коннектикут, США: Українська Католицька Єпархія в Стемфорді, 2010. 443 с.; Шематизм Івано-Франківської єпархії Української Греко-Католицької Церкви станом на 10 листопада 1995 року Божого / Надруковано за дорученням Ординарія Івано-Франківського Кир Софрона Дмитера ЧСВВ. Редагування І.Пелехатий. Івано-Франківськ: Редакційно-видавничий відділ Івано-Франківської греко-католицької єпархії, 1995. 160 с.; Шематизм Івано-Франківської єпархії УГКЦ. 2009 рік / Упорядкував митр. прот. Іван Шевчук, Віце-Канцлер Івано-Франківської Єпархії. Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2009. 128 с.; Шематизм Івано-Франківської Архієпархії УГКЦ на 2019 рік / Відп. за випуск о. лиц. В. Федун. Івано-

Окремий «пласт» локальної історії Церкви становлять дослідження найменших «клітин» її організаційної структури – парафій, або, за визначенням чинного законодавства України у сфері релігій, релігійних громад, репрезентований, як правило, численними дослідженнями істориків-краєзнавців (наприклад, Василя Лаби, Івана Тиміва та ін.¹³), значна частина яких мають переважно публіцистичний або науково-популярний характер (переважно у краєзнавців-аматорів), і лише окремі з них вирізняються фаховим добром історичних джерел, їх ґрунтовним аналізом й інтерпретацією, «філігранним» використанням відповідних методологічних «технік» і, як наслідок, науковою новизною та певною фундаментальністю досягнутих результатів дослідження.

У цьому контексті монографія о. Віталія Козака «Монастирська церква. До історії давньої тернопільської парафії» вирізняється науковим характером і доступним науково-популярним стилем «історіописання». Обраний автором об'єкт дослідження локальної історії – парафія Успіння Пресвятої Богородиці УГКЦ у м. Тернополі – крізь призму мікроісторичного підходу автора здобув свій новітній «літопис історії», що вирізняється науковою новизною, значною джерельною базою та врахуванням здобутків історіографії. Побудований за хронологічно-проблемним підходом виклад матеріалу дослідження дозволив авторові нетрадиційно виокремити замість трьох-чотирьох розділів аж 23 (двадцять три) глави, які тематично окреслюють відповідні періоди-етапи та сюжети історичного розвитку парафії, моменти її зростання, занепаду і відродження від заснування до сучасності, охоплюючи в такий спосіб орієнтовно 395 років (зважаючи на аргументовано доведену автором орієнтовну дату будівництва першої церкви у 1630 році).

Слід особливо відзначити, що автор монографії о. Віталій Козак, очевидно, за прикладом відомого українського історика Ігоря Сковича, звернув увагу на значну кількість «масових» історичних джерел, такі як метричні книги (збережені як у Державному архіві Тернопільської області, так і «відомчих» архівах парафії Успіння Пресвятої Богородиці УГКЦ м. Тернопіль та парафії Непрочного Зачаття Пресвятої Богородиці УГКЦ у с. Буцневі), матеріали канонічних візитацій парафій, які вперше ним введені до наукового обігу та інтерпретовані відносно досліджуваної ним «вузької» історико-краєзнавчо-релігієзнавчої теми – історії однієї парафії. Автор філігранно використовує відомості з офіційних статистичних збірників, відомих під загальною назвою «Шематизм...», Львівської митрополичої архієпархії за 1836–1938 роки¹⁴ і Тернопільсько-Зборівської архієпархії за 2014 рік, каталог Львівської провінції

Франківськ: Нова Зоря, 2019. 320 с.; Шематизм Коломийсько-Чернівецької єпархії Української Греко-Католицької Церкви на 2001 рік Божий. Коломия: Християнський вісник, 2001. 96 с.; Шематизм Самбірсько-Дрогобицької єпархії Української Греко-Католицької Церкви / [редкол.: Т. Гарасимчук, В. Прохоренко; світлини О. Чупа та ін.]. Дрогобич: Коло, 2014. 934 с.; Шематизм Стрийської єпархії Української Греко-Католицької Церкви / [упоряд. С. Пак; світлини Р. Дячишин; пер. на англ. мову О. Цибран, А. Ступак]. Дрогобич – Стрий: Коло, 2011. 504 с.

¹³ Див., наприклад: Тимів І. Архівні джерела з історії парафії Бортники XVIII – XIX ст.: документи й матеріали. Івано-Франківськ: Фоліант, 2017. 124 с.

¹⁴ До речі, електронний архів цього видання сьогодні доступний в електронній бібліотеці «Чтиво»: Шематизм Львівської архієпархії. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Shematyzm_Lvivskoi_arkhyieparkhii/.

Згромадження Найсвятішого Ізбавителя за 1913–2013 роки, які часто порівнює з іншими історичними джерелами. Для реконструкції сучасного періоду історії парафії кінця ХХ – початку ХХІ століть о. Віталій Козак використав також історичні джерела, зібрані за методикою «усної історії», – інтерв'ю з окремими священниками і мирянами, що зберігаються в одному із парафіяльних архівів. Варто відзначити вмале використання автором монографії значної кількості фотоматеріалів (значна частина яких залучена, зокрема, з приватного архіву Ореста Петерзіля), які не тільки служать вдалим ілюстраціям до описуваних подій, але й самі виступають одним із важливих історичних джерел, котрі автором належно інтерпретовані й ретельно описані (із вірним описом джерела та вказівкою його місця знаходження).

Приємно відзначити, що о. Віталій Козак у своїй монографії максимально врахував здобутки історіографії, присвячені проблемі історії парафії Успіння Пресвятої Богородиці в Тернополі, зокрема дослідження польських істориків Людвіка Фінкля, Садока Баронча, Павла Флора, українських істориків о. Петра Білинського, Миколи Чубатого, Осипа Кравченюка, особливо сучасних дослідників Ігоря Скочиляса, Ізидора Кордуби, о. Михайла Забанджали, Петра Гуцала, Миколи Лазаровича, Володимира Мороза та інших. Слід відзначити, що автор уміло й коректно використовує достовірні наукові факти, наведені у працях істориків, а за потреби – полемізує з дослідниками, аргументовано доводить свої тези на основі відкритих історичних джерел.

У рецензованій монографії бракує, на жаль, авторського вступу, в якому можна було б окреслити авторську концепцію дослідження історії парафії, що мало би значну методологічну вартість, а також описати «детективні» пошуки (бібліографічну й джерелознавчу евристику) й ґрунтовний аналіз історіографічних й історичних джерел, значний перелік яких вміщено у прикінцевій бібліографії (загалом 102 позиції, з них 25 позицій неопублікованих джерел, 10 – опублікованих джерел, окремі з яких є «багатотомними» виданнями, 67 – критичної літератури тощо). Проте, слід визнати, о. Віталій Козак вправно дискутує з іншими дослідниками у процесі реконструкції окремих сторінок історії парафії, коректно й аргументовано формулює свої висновки на підставі ґрунтовного аналізу історичних джерел. Прикметно, що автор визнає й наявність деяких, досі нерозв'язаних проблем, своєрідних «білих плям історії», що потребують пошуку і дослідження нових джерел. Крім того, у бібліографії, на нашу думку, одне з джерел (Левицька Л. Інтерв'ю з М. Кичко «Духовність треба відновити» // Вільне життя №132 (12754), 28 серпня 1992), яке можна класифікувати як опубліковане інтерв'ю, віднесене до групи «Опрацювання» (яку, до речі, також варто скоригувати на «Історіографія»), варто би віднести до групи «Опубліковані джерела». Так само до опублікованих джерел, очевидно, варто віднести працю М. Коссака (Коссака М. Шематизмъ Провинції Св. Спасителя чина св. Василя Великого въ Галиціи, уложеный по капитулъ отбувшойся въ монастырьъ св. Онуфрейскомъ во Львовѣ дня 24. И 25. Липця 1866, и короткій поглядъ на монастыри и на монашество руске, отъ заведеня на Руси

вЪры Христової ажъ по нынѣшное время. во Львовѣ 1867), яку можна класифікувати як історико-статистичне видання, публікацію с. Моніки (Моніка С. Тернопільська захоронка під зарядом Сестер Службниць Пресвятої Непорочної Діви Марії // Шляхами Золотого Поділля. т. 2. Філядельфія 1970, с. 59–62), що належить до мемуарної літератури як різновиду історичних джерел. Також шість позицій в групі «Електронні ресурси» варто розподілити за видами історичних чи історіографічних джерел, оскільки їх розміщення на відповідних вебсайтах не позбавляє їх головної класифікаційної ознаки (так, усі п'ять, крім некрологу можна віднести до історіографічних праць, незалежно від вказівки на конкретного автора, тим часом некролог – до опублікованих джерел).

Однак, всі висловлені зауваги та рекомендації, слід підкреслити, зовсім не применшують наукової ваги здійсненого о. Віталієм Козаком дослідження історії однієї з найдавніших тернопільських парафій, а оригінальність наукового стилю й дослідницької концепції автора, значна наукова новизна монографії, що полягає, зокрема, у введенні в науковий обіг нововідкритих джерел, свідчить про професійну зрілість історика.

Тому, вважаємо, що монографія о. Віталія Козака «Монастирська церква. До історії давньої тернопільської парафії» (Тернопіль: Джура, 2025. 232 с.) буде цікавою та практично корисною для наукової спільноти істориків, релігієзнавців і богословів, а також духовенства, мирян й ширшого кола громадськості, котрі виявляють зацікавлення історією християнства в Україні, історією рідного краю, релігійним туризмом і паломництвом, життям парафіяльних громад Української Греко-Католицької Церкви.

*Стаття надійшла до редакції 20.11.2025 р.
Стаття рекомендована до друку 10.12.2025 р.*